

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

10. mai 2012*

Liikmesriigi kohustuste rikkumine — Direktiiv 2004/18/EÜ — Ehitustööde, asjade ja teenuste riigihankemenetlused — Riigihankemenetlus kuumi jooke valmistavate ning teed ja kohvi ning muid lisandeid pakkuvate automaatide ostmiseks, paigaldamiseks ja hooldamiseks — Artikli 23 lõiked 6 ja 8 — Tehniline kirjeldus — Artikkel 26 — Hankelepingu täitmise tingimused — Artikli 53 lõige 1 — Hankelepingu sõlmimise tingimused — Majanduslikult soodsaim pakkumus — Mahepõllunduse ja õiglase kaubanduse tooted — Märkistele viitamine tehnilise kirjelduse ja hankelepingu sõlmimise tingimuste koostamisel — Artikli 39 lõige 2 — Mõiste „lisateave” — Artikkel 2 — Riigihankelepingute sõlmimise põhimõtted — Läbipaistvuse põhimõte — Artikli 44 lõige 2 ja artikkel 48 — Osalejate pädevuse kontrollimine ja nende valik — Minimaalne tehnilise ja kutsealase pädevuse tase — Keskkonnasäästlike ostude ja ettevõtte ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriumide järgimine

Kohtuasjas C-368/10,

mille ese on ELTL artikli 258 alusel 22. juulil 2010 esitatud liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi,

Euroopa Komisjon, esindajad: C. Zadra ja F. Wilman, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis,

hageja,

versus

Madalmaade Kuningriik, esindajad: C. Wissels ja M. de Ree,

kostja,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja esimees K. Lenaerts, kohtunikud R. Silva de Lapuerta, E. Juhász, G. Arestis ja D. Šváby (ettekandja),

kohtujurist: J. Kokott,

kohtusekretär: vanemametnik M. Ferreira,

arvestades kirjalikus menetluses ja 26. oktoobri 2011. aasta kohtuistungil esitatut,

olles 15. detsembri 2011. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: hollandi.

otsuse

- 1 Euroopa Komisjon palub oma hagi Euroopa Kohtul tuvastada, et kuna Põhja-Hollandi provints kohviautomaatide ostmise ja haldamise riigihankelepingu sõlmimiseks Euroopa Liidu Teatajas 16. augustil 2008 avaldatud hanketeates:
 - nägi tehnilistes kirjeldustes ette MAX HAVELAAR- ja EKO-märgised või vähemalt samaväärsetel või identsetel kriteeriumidel põhinevad märgised;
 - kohaldas ettevõtjate sobivuse hindamisel keskkonnanõuetele vastavaid oste ja ühiskondlikult vastutustundlikku käitumist puudutavaid kriteeriume ning tõendeid;
 - viitas teatud hankelepingu sõlmimise tingimustes MAX HAVELAAR- ja/või EKO-märgistele või vähemalt samadel kriteeriumidel põhinevatele märgistele,

siis on Madalmaade Kuningriik rikkunud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 31. märtsi 2004. aasta direktiivi 2004/18/EÜ ehitustööde riigihankelepingute, asjade riigihankelepingute ja teenuste riigihankelepingute sõlmimise korra kooskõlastamise kohta (ELT L 134, lk 114; ELT eriväljaanne 06/07, lk 132), mida on muudetud komisjoni 4. detsembri 2007. aasta määrusega (EÜ) nr 1422/2007 (ELT L 317, lk 34), (edaspidi „direktiiv 2004/18”) artikli 23 lõigetest 6 ja 8, artiklist 2, artikli 44 lõikest 2 ja artikli 48 lõigetest 1 ja 2 ning artikli 53 lõikest 1 tulenevaid kohustusi.

I – Õiguslik raamistik

- 2 Direktiiv 2004/18 sisaldab järgmisi põhjendusi:

„(2) Liikmesriikides tuleb lepingute sõlmimisel riigi nimel või piirkondlike või kohalike omavalitsuste või avalik-õiguslike isikute nimel kohaldada asutamislepingu põhimõtteid, eelkõige kaupade vaba liikumise põhimõtet, asutamisevabaduse ja teenuste osutamise vabaduse põhimõtet ning nendest tulenevaid põhimõtteid, nagu võrdse kohtlemise, mittediskrimineerimise, vastastikuse tunnustamise, proportsionaalsuse ja läbipaistvuse põhimõte. Teatavat maksumust ületavate riigihankelepingute puhul on siiski soovitatav koostada lepingute sõlmimise siseriiklikku korda kooskõlastavad ühenduse sätted, mis tuginevad kõnealustele põhimõtetele, et tagada nende mõju ja kindlustada hanketellimuse avatus konkurentidele. Kooskõlastavaid sätteid tuleks seepärast tõlgendada nii eespool nimetatud eeskirjade ja põhimõtete kui ka asutamislepingu muude eeskirjade kohaselt.

[...]

(5) [EÜ] [a]sutamislepingu artikli 6 alusel [millele vastab ELTL artikkel 11] ning eelkõige säästva arengu soodustamist silmas pidades tuleb kõnealuse lepingu artiklis 3 [millele sisuliselt vastavad ELTL artiklid 3–6 ja artikkel 8] nimetatud ühenduse poliitika ja tegevuse määratlemisse ja rakendamisse integreerida keskkonnakaitse nõuded. Käesolevas direktiivis selgitatakse seetõttu, kuidas ostjad [mõiste „ostja” asemel on edaspidi kasutatud täpsemat vastet „hankija”] saavad kaasa aidata keskkonnakaitsele ja säästva arengu soodustamisele ning samas tagada võimaluse saada lepingutega seotud kulutustele vastavat parimat tulu.

[...]

(29) Riiklike hankijate koostatud tehnilised kirjeldused peavad võimaldama avada riigihanked konkurentidele. Selleks peab olema võimalik esitada erinevaid tehnilisi lahendusi kajastavaid pakkumisi. Sellest tulenevalt peab olema võimalik koostada tehnilised kirjeldused funktsionaalsest toimivusest ja nõuetest lähtuvalt ning juhtudel, kui viidatakse Euroopa

standardile või siseriiklikule standardile, kui Euroopa standard puudub, peavad hankijad võtma arvesse ka samaväärsetel lahendustel põhinevaid pakkumisi, mis vastavad hankijate nõuetele ja on ohutuse seisukohast samaväärsed. Samaväärsuse tõestamiseks peaks pakkujatel olema lubatud kasutada mis tahes tõendeid. Hankijad peavad suutma põhjendada otsuseid, mille kohaselt samaväärsus konkreetsel juhul puudub. Hankijad, kes soovivad määratleda konkreetse lepingu tehnilise kirjeldusega seotud keskkonnanõuded, võivad sätestada keskkonnanäitajad, näiteks konkreetse tootmismeetodi ja/või toote- või teenuserühma eriomase mõju keskkonnale. Nad võivad soovi korral kasutada asjakohaseid kirjeldusi, mis on määratletud ökomärgistel, näiteks Euroopa ökomärgisel, rahvusvahelistel või siseriiklikel või muudel ökomärgistel, kui märgisel olevad nõuded on koostatud ja vastu võetud teadusinfo põhjal, kasutades menetlust, milles võivad osaleda huvirühmad, näiteks riigiasutused, tarbijad, tootjad, turustajad ja keskkonnakaitseorganisatsioonid, ning juhul, kui märgis on kõigile huvitatud pooltele kättesaadav. [...] Tehnilised nõuded peaksid olema selgesti esitatud, et kõik pakkujad saaksid aru, mida hankija kehtestatud nõuded hõlmavad.

[...]

- (33) Lepingu täitmise tingimused on kooskõlas käesoleva direktiiviga juhul, kui need ei ole otseselt ega kaudselt diskrimineerivad ning on esitatud hanketeates või lepingudokumentides. Esmajoones on nende abil võimalik soodustada kohapealset koolitust, eriti raskesti integreeruvate inimeste tööhõivet, tööpuudusevastast võitlust või keskkonnakaitsealast tegevust. Muu hulgas võib mainida näiteks nõudeid, mis kehtivad lepingu täitmise ajal ning mille kohaselt võetakse tööle pikka aega töötuid inimesi, rakendatakse töötute või noorte koolitusmeetmeid, täidetakse sisuliselt Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) põhikonventsioonide sätteid, kui neid ei ole rakendatud siseriikliku õigusega, ning võetakse tööle suurem arv puuetega isikuid, kui on ette nähtud siseriiklike õigusaktidega.

[...]

- (39) Tingimused, mille alusel kontrollitakse pakkujate sobivust [...] ja sellega seotud valiku puhul, peavad olema läbipaistvad. Selleks tuleb kindlaks määrata mittediskrimineerivad kriteeriumid, mida hankijad võivad kasutada pakkujate valimisel, ja vahendid, mida ettevõtjad saavad kasutada, et tõendada oma vastavust nendele kriteeriumidele. Läbipaistvuse tagamiseks tuleks samuti nõuda, et hankija esitaks niipea, kui leping läheb konkursile, oma valikukriteeriumid ning eripädevuse, mida ta võib ettevõtjatelt nõuda enne, kui annab loa riigihankelepingute sõlmimise menetluses osaleda.

[...]

- (46) Lepingud tuleks sõlmida objektiivsete kriteeriumide kohaselt, mis tagavad läbipaistvuse, mittediskrimineerimise ja võrdse kohtlemise põhimõtete järgimise ning pakkumiste hindamise tõelise konkurentsi tingimustes. Sellest tulenevalt on asjakohane kasutada ainult kahte lepingute sõlmimise kriteeriumi ja need on „madalaim hind” ja „majanduslikult soodsaim pakkumine”.

Kindlustamiseks lepingute sõlmimist võrdse kohtlemise põhimõtte kohaselt, on asjakohane sätestada pretsedendiõigusega kehtestatud kohustus tagada vajalik läbipaistvus, mis annab kõigile pakkujatele võimaluse olla piisavalt teadlik kriteeriumidest ja korrast, mille alusel määratakse kindlaks majanduslikult soodsaim pakkumine. Seepärast on hankijad kohustatud esitama lepingute sõlmimise kriteeriumid ja igale kriteeriumile omistatava suhtelise osakaalu piisavalt aegsasti, et pakkujad oleksid oma pakkumist koostades nendest teadlikud. [...]

Kui hankijad otsustavad sõlmida lepingu majanduslikult soodsaima pakkumise esitajaga, hindavad nad pakkumisi parima hinna ja kvaliteedi suhte järgi. Selleks määravad nad kindlaks majanduslikud ja kvaliteediga seotud kriteeriumid, mis üheskoos peavad aitama välja selgitada hankijale majanduslikult

soodsaima pakkumise. Need kriteeriumid määratakse olenevalt lepingu objektist, sest need peavad võimaldama hinnata iga pakkumise toimivuse taset tehnilistes kirjeldustes määratletud lepingu objekti silmas pidades ning mõõta iga pakkumise hinna ja kvaliteedi suhet.

Võrdse kohtlemise tagamiseks peaksid lepingute sõlmimise kriteeriumid võimaldama pakkumisi objektiivselt võrrelda ja hinnata. Kui need tingimused on täidetud, võivad lepingu sõlmimise majanduslikud ja kvalitatiivsed kriteeriumid, näiteks keskkonnakaitsenõuete täitmine, võimaldada hankijal rahuldada üldsuse asjakohaseid vajadusi vastavalt lepingu tehnilisele kirjeldusele. Hankija võib samade tingimuste kohaselt kasutada sotsiaalsete nõuete täitmiseks ettenähtud kriteeriume, et eelkõige vastavalt lepingu tehnilisele kirjeldusele rahuldada nende eriti ebasoodsas olukorras olevate inimrühmade vajadusi, kelle jaoks lepingu objektiks olevad ehitustööd, tärned või teenused on ette nähtud või kes neid kasutavad.”

3 Direktiivi 2004/18 artikli 1 lõike 2 punkt c sätestab, et asjade riigihankelepingud on muud kui selle lõike punktis b nimetatud ehitustööde riigihankelepingud, mille objektiks on toodete ostmine, üürimine, rentimine või liisimine koos väljaostuvõimalusega või ilma. Riigihankelepingut, mille objektiks on toodete tarnimine ja mis hõlmab lisaks sellele ka kohaletoomis- ja paigaldustoiminguid, loetakse samuti asjade riigihankelepinguks. Direktiivi artikli 7 alusel kohaldatakse kõnealust direktiivi ka viimati nimetatud hankelepingute suhtes, välja arvatud riigikaitse valdkonna või keskse hankija puhul, mille eeldatav maksumus käibemaksuta on muude kui direktiivi IV lisa loetletud hankijate sõlmitud hankelepingute puhul võrdne 206 000 euroga või sellest suurem. Asjaomases lisa ei ole Madalmaade Kuningriiki puudutavas osas nimetatud Madalmaade provintse.

4 Direktiivi 2004/18 artikkel 2 sätestab:

„Lepingute sõlmimise põhimõtted

Hankijad kohtlevad ettevõtjaid võrdselt ja mittediskrimineerivalt ning tegutsevad läbipaistval viisil.”

5 Direktiivi 2004/18 VI lisa punkti 1 alapunkt b sätestab, et mõiste „tehniline kirjeldus” tähendab asjade riigihankelepingute puhul „toote [...] nõutavaid omadusi määratlevas dokumendis esitatud tehnilist kirjeldust, mis hõlmab näiteks kvaliteeditaset, keskkonnategevuse tulemuslikkuse taset, nõudeid konstruktsioonile [...], vastavushindamist, nõudeid jõudlusele, toote kasutusele, turvalisusele või mõõtudele, sealhulgas toote kaubamärgile vastavuse nõudeid, terminoloogiat, sümboleid, katsetamist ja katsemeetodeid, pakendamist, märgistamist ja tähistamist, kasutusjuhiseid, nõudeid tootmisprotsessile ja -tehnoloogiale ning vastavuse hindamise menetlusi”.

6 Viidatud direktiivi artikkel 23 sätestab:

„1. VI lisa punktis 1 määratletud tehnilised kirjeldused esitatakse lepingu dokumentatsioonis [...]

2. Tehnilised kirjeldused peavad võimaldama kõigile pakkujatele võrdse juurdepääsu ega tohi tekitada põhjendamatuid takistusi riigihangete avamisel konkurentsile.

3. [...] tehnilised kirjeldused [määratletakse]:

[...]

b) või kirjeldades kasutusomadusi või funktsionaalseid nõudeid; viimased võivad sisaldada keskkonnanäitajaid. Sellised parameetrid peavad siiski olema piisavalt täpsed, et pakkujatel oleks võimalik kindlaks määrata lepingu objekt ja et hankijad saaksid sõlmida lepingu;

[...]

6. Kui hankijad seovad lõike 3 punktis a nimetatud kasutusomaduste või funktsionaalsete nõuetega keskkonda mõjutavad tegurid, võivad nad kasutada Euroopa, siseriiklikel või riikidevahelistel ökomärgistel või muudel ökomärgistel määratletud üksikasjalikke nõudeid või vajaduse korral nende osi tingimusel, et:

- nõuded on kohased lepingu objektiks olevate asjade või teenuste omaduste määratlemisel;
- nõuded on koostatud teadusinfo põhjal;
- ökomärgiste vastuvõtmisel kasutatakse menetlust, milles võivad osaleda kõik huvirühmad, näiteks riigiasutused, tarbijad, tootjad, turustajad ja keskkonnakaitseorganisatsioonid; ja
- need on kõigile huvitatud pooltele kättesaadavad.

Hankijad võivad teatada, et käsitlevad ökomärgist kandvaid tooteid ja teenuseid lepingudokumentides ettenähtud tehnilistele kirjeldustele vastavatenä; nad peavad tunnustama kõiki muid asjakohaseid tõendusmaterjale, näiteks tootja koostatud tehnilisi toimikuid või tunnustatud organi väljastatud katseprotokolle.

[...]

8. Tehnilistes kirjeldustes ei nimetata kindlat marki ega ostuallikat, konkreetset valmistusviisi ega kaubamärke, patente, liike, kindlat päritolu ega teatavat tootmisviisi, mis võiks teatavaid ettevõtteid või tooteid soosida või nende osaluse välistada, välja arvatud juhul, kui see on lepingu objekti seisukohast vältimatult vajalik. Sellised viited on lubatud erandkorras, kui lepingu objekti ei ole võimalik punktide 3 ja 4 kohaselt piisavalt täpselt ja kõigile mõistetavalt kirjeldada; sellistele viidetele lisatakse märge „või sellega samaväärne”.

7 Direktiiv 2004/18 artikkel 26 sätestab:

„Lepingute täitmise tingimused

Hankijad võivad kehtestada lepingu täitmisega seotud eritingimusi, kui need on kooskõlas ühenduse õigusega ning esitatud hanketeates või tehnilistes kirjeldustes. Lepingute täitmise tingimused võivad eelkõige olla seotud sotsiaal- ja keskkonnaprobleemidega.”

8 Kõnealuse direktiivi artikli 39 lõige 2 sätestab:

„Hankijad või pädevad talitused edastavad kirjeldused ja täiendavate dokumentidega seotud lisateabe vähemalt kuus päeva enne pakkumiste laekumistähtaega tingimusel, et taotlus on esitatud aegsasti.”

9 Direktiivi 2004/18 artikli 44 „Osalejate sobivuse kontrollimine, nende valik ning lepingute sõlmimine” lõige 1 sätestab, et lepingud sõlmitakse eelkõige artiklis 53 sätestatud kriteeriumide alusel pärast seda kui hankija on direktiivi artiklis 48 osutatud kutsealaste või tehniliste teadmiste või suutlikkuse kriteeriumide kohaselt hinnanud nende ettevõtjate sobivust, keda ei ole hankemenetlusest kõrvaldatud. Nimetatud direktiivi artikli 44 lõige 2 sätestab:

„Hankijad võivad nõuda, et kandidaadid ja pakkujad vastaksid artiklite 47 ja 48 kohasele minimaalse suutlikkuse tasemele.

Artiklites 47 ja 48 osutatud teabe ulatus ja konkreetse lepingu täitmiseks vajalikud suutlikkuse miinimumtasemed peavad olema lepingu objektiga seotud ja proportsionaalsed.

[...]”.

- 10 Direktiivi 2004/18 artikli 48 „Tehniline ja/või kutsealane suutlikkus” lõige 1 sätestab:
„Ettevõtjate tehnilist ja/või kutsealast suutlikkust hinnatakse ja kontrollitakse vastavalt lõigetele 2 ja 3.”
- 11 Sama artikli lõige 2 sätestab, et ettevõtja tehnilist suutlikkust võib vastavalt ehitustööde, tarnete või teenuste laadile, kogusele või tähtsusele ja kasutusviisile tõendada ühe või mitme selles sättes loetletud vahendiga. Asjade riigihangetega seoses viidatakse asjaomase sätte punkti a alapunktis ii, punktides b–d ja punktis j järgmistele tõenditele:
- põhiliste viimase kolme aasta jooksul kohaletoimetatud tarnete nimekiri;
 - tehniliste töötajate või tehniliste üksuste, eelkõige kvaliteedikontrolli eest vastutavate isikute nimekiri, kaasa arvatud need, kes ei kuulu asjaomase ettevõtte koosseisu;
 - tarnija poolt kvaliteedi tagamiseks kasutatud tehniliste seadmete ning ettevõtte töö uurimise ja analüüsimise vahendite kirjeldus;
 - kui tarnitavad tooted on keerulised või erandjuhule vastavalt eriotstarbelised, kontrollib hankija tarnija tootmisvõimalusi ja vajaduse korral talle kättesaadavaid teadus- ja uurimistöövahendeid ning kvaliteedi tagamiseks kasutatavaid meetmeid;
 - tarnitavate toodete puhul näidised, kirjeldused ja/või fotod või tõendid, mis kinnitavad toodete vastavust teatavatele tehnilistele kirjeldustele või standarditele.
- 12 Artikli 48 lõike 6 kohaselt täpsustavad hankijad hanketeates või pakkumiskutses, milliseid dokumente nad lõike 2 alusel soovivad saada.
- 13 Direktiivi 2004/18 artikkel 53 sätestab:
„Lepingute sõlmimise kriteeriumid
1. [...] [hankija tugineb] lepingu sõlmimisel järgmistele kriteeriumidele:
- a) kui leping sõlmitakse hankija seisukohast majanduslikult soodsaima pakkumise esitajaga: mitmesugused asjaomase hankelepingu objektiga seotud kriteeriumid, nagu näiteks kvaliteet, hind, tehniline väärtus, esteetilised ja funktsionaalsed omadused, keskkonnaga seotud omadused, käitamiskulud, tasuvus, müügijärgne hooldus ja tehniline abi, tarnekuupäev ja tarne või pakkumise täitmise tähtaeg [...].
- [...]”.

II – Hagi taust

A – Hanketeade

- 14 Põhja-Hollandi provintsi taotlusel avaldati 16. augustil 2008 Euroopa Liidu Teatajas hanketeade kohviautomaatide ostmise ja haldamise riigihankelepingu sõlmimiseks alates 1. jaanuarist 2009 (edaspidi „hanketeade”).

15 Hanketeate II osa punkt 1.5 kirjeldab hankelepingu objekti järgmiselt:

„Põhja-Hollandi provints on sõlminud kohviautomaatide haldamise lepingu. Nimetatud leping lõpeb 1. jaanuaril 2009. Provints kavatses Euroopa avatud hankemenetluse teel sõlmida 1. jaanuarist 2009 uue lepingu. Tähtis aspekt on Põhja-Hollandi provintsi püüdlus suurendada kohviautomaatides mahepõllundustoodete ja õiglase kaubanduse toodete kasutamist.”

16 Kõnealuse hanketeate III osa punkt 1 käsitleb hankelepingu tingimusi. Pärast märkeid nõutavate tagatiste ja garantiide, rahastamis- ja maksetingimuste ning ühispakkumuse esitanud pakkujatelt nõutava õigusliku vormi kohta, on selle osa punktis 1.4 „Hankelepingu täitmisele kehtivad muud eritingimused” märgitud „ei”.

17 Hanketeate IV osa punkt 2.1 näitab, et hankeleping sõlmitakse majanduslikult soodsaima pakkumuse esitajaga. Hanketeate kõnealuse osa punkti 3.4 kohaselt on pakkumuste esitamise tähtaeg 26. septembril 2008 kell 12:00.

B – *Hankedokumentid*

18 Hanketeate viitab hankedokumentidele, mis on koostatud 11. augustil 2008 ja mida nimetatakse „Pakkumiskutseks” (edaspidi „hankedokumentid”).

19 Hankedokumentide alapeatükk 1.3 „Hanke taust” kordab esimeses lõigus hanketeate II osa punktis 1.5 esitatut. Nimetatud alapeatüki teise lõigu lõpus on märgitud:

„Pakkumusi hinnatakse lähtudes kvaliteedi- ja keskkonnakriteeriumidest ning hinnast”.

20 Hankedokumentide alapeatükk 1.4 kirjeldab kokkuvõtlikult hanke sisu järgmiselt:

„Põhja-Hollandi provints esitab rendilepingu alusel tellimuse poolautomaatsete kuumi ja külmi jooke valmistavate seadmete tarnimiseks, paigaldamiseks ja hooldamiseks. Põhja-Hollandi provints esitab vastavalt hankedokumentides esitatud nõuetele ja kirjeldatud soovidele tellimuse ka automaatides kasutatavate lisandite ostmiseks [...]. Tähtsad aspektid on keskkonnasäästlikkus ja seadmete omadused.”

21 Hankedokumentide alapeatüki 1.5 kohaselt sõlmitakse hankeleping kolmeks aastaks, ning seda saab pikendada ühe aasta võrra.

22 Registreeringutega seotud tingimusi puudutava hankedokumentide alapeatüki 3.4, kohaselt ei ole alternatiivsete lahenduste pakkumine lubatud. Huvitatud isikud ja pakkujad olid kohustatud kõik asjaomased hanketingimused läbi uurima ja selleks pidid nad esmajoones esitama hankijale küsimusi, millele anti vastused informatiivse selgituse raames.

23 Viimati nimetatu oli määratletud hankedokumentide alapeatüki 2.3 osa 5 kohaselt kui dokument, milles esitatakse vastused huvitatud isikute küsimustele ja muud võimalikud hankedokumentide muudatused või muud hanget puudutavad dokumendid, mis saavad hankedokumentide osaks ning on hankedokumentide muude osade ning selle lisade suhtes ülimuslikud. Hankedokumentide sama alapeatüki osades 3 ja 5 täpsustatakse veel, et informatiivne selgitus avaldatakse Põhja-Hollandi provintsi riigihankeid puudutaval internetileheküljel ning seal vastuste avaldamisel saadetakse kõigile huvitatud isikutele e-kirjaga teade.

- 24 Hankedokumentide punkti 4.4 pealkiri on „Sobivusnõuded/Miinimumnõuded”. Need nõuded olid määratletud hankedokumentide sissejuhatavas osas kui nõuded, millele pakkuja peab vastama selleks, et ta pakkumus tunnistataks vastavaks, need nõuded on esitatud hankemenetlusest kõrvaldamise klauslite vormis ja ka miinimumnõuete vormis.
- 25 Hankedokumentide punkti 4.4 osad 1–5 käsitlevad vastavalt teavet ettevõtja käibe, kutsealaste riskide kindlustamise, pakkuja kogemuste, kvaliteedinõuete ja klientide rahulolu hindamise kohta.
- 26 Hankedokumentide alapeatüki 4.4 osa 4 „Kvaliteedinõuded” punkt 2 on sõnastatud järgmiselt:
„Keskkonnanõuetele vastavate ostude ja ühiskondlikult vastutustundliku käitumise poliitika raames nõuab Põhja-Hollandi provints, et tarnija vastaks keskkonnasäästlike ostude ja ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriumidele. Kuidas täidate Teie keskkonnasäästlike ostude ja ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriume? Lisaks tuleb märkida, mil määral annab tarnija oma panuse kohvituru keskkonnasäästlikkuse tõstmise ja kohvitootmise keskkonnasõbralikumaks ja sotsiaalselt ning majanduslikult vastutustundlikumaks muutmisse. [...]”
- 27 Seda nõuet korrati sama alapeatüki 4.4 viimases osas, ehk osas 6, milles esitatakse muu hulgas kvaliteedinormidest järgmine kokkuvõte:
„11. keskkonnanõuetele vastavad ostud ja [ettevõtete ühiskondlikult vastutustundlik käitumine]: hankemenetlusest kõrvaldamise tingimus].
- 28 Alapeatüki 5.2 osa 1 „1. Miinimumnõue: Kvalifitseerimisnõuded” viitab hankedokumentide eraldisesivale lisale ja täpsustab, et pakkujad peavad vastama seal esitatud kvalifitseerimisnõuetele.
- 29 Hankedokumentide A lisas „Kvalifitseerimisnõuded” on selles osas olulised järgmised punktid:
„31 Põhja-Hollandi provints kasutab MAX HAVELAAR- ja EKO-märgistega kohvi ja teed. [...] [Hinne:] nõue[.]”
[...]
35 Lisandid peavad nii palju kui võimalik vastama EKO- ja/või MAX HAVELAAR-märgisele. [...] [maksimaalsed hindamispunktid] 15 [punkti. Hinne:] soovituslik [.]”
- 30 Hankedokumentide ülesehitusest ja selle lisadest ilmneb, et nimetatud punkt 35 puudutab muid jookide valmistamisel kasutatavaid lisandeid kui kohv ja tee, st piima, suhkrut ja kakaod (edaspidi „lisandid”).

C – Informatiivne selgitus

- 31 Põhja-Hollandi provints avaldas 9. septembril 2008 hankedokumentide alapeatükis 2.3 nimetatud informatiivse selgituse punktid 11 ja 12. Need punktid puudutasid hankedokumentide A lisa punktide 31 ja 35 kohta esitatud küsimust, mis oli sõnastatud järgmiselt: „Kas me peame esitatud märgiste osas eeldama, et kohaldatakse väljendit: või samaväärsed[?]”. Hankija esitas järgmise vastuse:
„00011 [...] [punkt] 31 [...]”
[...]
Kui kriteeriumid on samaväärsed või identsed.

00012 [...] [punkt] 35 [...]

[...]

Lisandid võivad kanda samadel kriteeriumitel põhinevat märgistust.”

- 32 Euroopa Liidu Teatajas 24. detsembril 2008 avaldatud teate kohaselt sõlmiti hankeleping Madalmaade ettevõtjaga Maas International.

D – Märgised EKO ja MAX HAVELAAR

- 33 Komisjoni väitel, mida Madalmaade Kuningriik ei ole vaidlustanud, võib märgiseid EKO ja MAX HAVELAAR kirjeldada järgmiselt:

1. EKO märgis

- 34 Madalmaade eraõiguslik märgis EKO antakse toodetele, mille koostis on vähemalt 95% ulatuses mahepõllunduslik. Seda märgist haldab Madalmaade tsiviilõiguse kohaselt asutatud fond, mille tegevuse eesmärk on edendada mahepõllundust nii, nagu käesoleva kohtuasja asjaolude asetleidmise ajal reguleeriti nõukogu 24. juuni 1991. aasta määrusega (EMÜ) nr 2092/91 põllumajandustoodete mahepõllundustootmise ning põllumajandustoodete ja toiduainete puhul sellele viitavate märgiste kohta (EÜT L 198, lk 1; ELT erivaljaanne 15/02, lk 39; (muudetud nõukogu 24. veebruari 2004. aasta määrusega nr 392/2004 (ELT L 65, lk 1; ELT erivaljaanne 15/08, lk 189); edaspidi „määrus nr 2092/91”) ja võidelda pettustega. See fond oli nimetatud pädevaks asutuseks kõnealuse määrusega sätestatud kohustuste järgimise kontrollimisel.

- 35 EKO on Siseturu Ühtlustamise Ametis (kaubamärgid ja tööstusdisainilahendused) registreeritud kaubamärk.

2. MAX HAVELAAR-märgis

- 36 MAX HAVELAAR-märgis on samuti Madalmaade tsiviilõiguse alusel asutatud fondi hallatav eraõiguslik märgis, mis vastab rahvusvahelise referentsorganisatsiooni Fairtrade Labelling Organisation (FLO) määratletud tingimustele. Seda märgist kasutatakse mitmes riigis, sh Madalmaades.

- 37 Õiglase kaubanduse toodete turustamise edendamise eesmärgil kinnitatakse selle märgisega, et seda kandvad tooted on ostetud õiglase hinnaga ja õiglastel tingimustel arengumaade väiketootjate organisatsioonidelt. Selleks lähtutakse nimetatud märgise andmisel neljast tingimusest: toote hind peab katma kõiki kulusid; hind peab sisaldama toetust, mis lähtub maailmaturu hinnast; tootmist eelfinantseeritakse ja importijatel peavad olema pikaajalised kaubandussuhted tootjatega. Fairtrade Labelling Organisation (FLO) tagab asjaomase auditeerimise ja sertifitseerimise.

- 38 MAX HAVELAAR on ka Siseturu Ühtlustamise Ametis registreeritud kaubamärk.

III – Kohtueelne menetlus ja menetlus Euroopa Kohtus

- 39 Komisjon saatis Madalmaade Kuningriigile 15. mail 2009 märgukirja. Märgukirja kohaselt ei ole direktiiviga 2004/18 kooskõlas Põhja-Hollandi provintsi poolt vaidlusaluses hankemenetluses koostatud hankedokumendid, milles esitatud kvalifitseerimisnõuded kohustavad jookide automaatides pakkuma MAX HAVELAAR- ja EKO-märgistega või samaväärsetel või identsetel kriteeriumidel põhinevate märgistega teed ja kohvi, ning mis näevad pakkujate tehnilise ja kutsealase pädevuse hindamisel ette tingimused, mis ei kuulu selle direktiiviga sätestatud ammendavasse süsteemi.

- 40 Madalmaade Kuningriik möönis 17. augusti 2009. aasta kirjas, et vaidlusaluses hankemenetluses oli tehtud vigu, mis lähevad kõnealuse direktiiviga vastuollu, kuid need ei toonud siiski kaasa mõne võib-olla huvitatud ettevõtja halvemasse olukorda seadmist, ning ta vaidles samas vastu paljudele komisjoni esitatud etteheidetele.
- 41 Komisjon saatis 3. novembril 2009 nimetatud liikmesriigile täiendava põhjendatud arvamuse, milles ta kordas eelnevalt esitatud etteheiteid, kutsudes teda üles võtma kõiki vajalikke meetmeid kahe kuu jooksul alates põhjendatud arvamuse kättesaamisest.
- 42 Madalmaade Kuningriik väitis 31. detsembri 2009. aasta kirjas, et komisjoni seisukoht ei ole põhjendatud.
- 43 Seetõttu otsustas komisjon esitada käesoleva kohtuasja aluseks oleva hagi.
- 44 Euroopa Kohtu presidendi 11. veebruari 2011. aasta määrusega lubati Taani Kuningriigil Madalmaade Kuningriigi nõuete toetuseks menetlusse astuda.. Nimetatud menetlusse astumise taotlus võeti tagasi ja Euroopa Kohtu kolmanda koja esimehe 14. novembri 2011. aasta määrusega võeti see teadmiseks.

IV – Hagi

- 45 Komisjon esitab oma hagi põhjenduseks kaks väidet.
- 46 Esimene ja kolmas väide puudutavad esiteks vaidlusaluse hanke tehnilises kirjelduses ostetava kohvi ja tee osas MAX HAVELAAR- ja EKO-märgistele viitamist ja teiseks pakutavate lisanditega seotud kvalifitseerimistingimusi. Esimene väide koosneb kahest osast, mis puudutavad esiteks direktiivi 2004/18 artikli 23 lõike 6 rikkumist seoses EKO-märgise kasutamisega ja teiseks sama artikli lõike 8 rikkumist seoses MAX HAVELAAR-märgise kasutamisega. Kolmas väide puudutab nimetatud direktiivi artikli 53 lõike 1 rikkumist ja seda põhjendatakse kahe etteheitega, milles komisjon väidab, et viimati nimetatud sättega on vastuolus nimetatud märgiste kasutamine ja eespool nimetatud märgised ei olnud seotud kõnealuse hanke esemega.
- 47 Teine väide käsitleb nõuet, et pakkujad peavad järgima „keskkonnasäästlike ostude ja ettevõtte ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriume”. See väide on jagatud kolmeks osaks, mis puudutavad vastavalt direktiivi 2004/18 artikli 44 lõike 2 esimese lõigu ja artikli 48 rikkumist, kuna see nõue ei kuulu neis sätetes lubatute hulka; direktiivi artikli 44 lõike 2 teise lõigu rikkumist, kuna see nõue ei ole seotud hanke esemega; ja nimetatud direktiivi artiklis 2 sätestatud läbipaistvuskohustuse rikkumist, sest mõisted „keskkonnasäästlikud ostud” ja „ettevõtte ühiskondlikult vastutustundlik käitumine” ei ole piisavalt selged.

A – Sissejuhatavad märkused

1. Direktiivi 2004/18 kohaldatavus

- 48 Esiteks tuleb märkida, et vaidlusalune hange, mis sisaldab rendilepingu raames jookide automaatide paigaldamist ja hooldust ning nende toimimiseks vajalike toodete ostmist, kujutab endast asjade riigihankelepingu sõlmimist direktiivi 2004/18 artikli 1 lõike 2 punkti c tähenduses.
- 49 Teiseks, Madalmaade Kuningriik ei ole vaidlustanud komisjoni hinnangut riigihanke eeldatava maksumuse kohta, mis on 760 000 eurot. Järelikult on viidatud direktiiv selle artiklis 7 määratud piirmääradest lähtudes kõnealusele hankelepingule kohaldatav.

2. Esimeses ja kolmandas väites käsitletud nõude ja soovi ulatus

- 50 Poolte vahel on vaidlus küsimuses, milline ulatus on sellel nõudel ja soovil, mis on esitatud vastavalt hankedokumentide A lisa punktides 31 ja 35. Komisjon märgib neile punktidele viidates, et kui võtta arvesse informatiivse selgituse punkte 11 ja 12, siis tuginevad nimetatud nõue ja soov asjaolule, et asjaomased tooted peavad kandma MAX HAVELAAR- ja/või EKO-märgiseid või vähemalt samaväärsetel või identsetel kriteeriumidel põhinevaid märgiseid. Madalmaade Kuningriik vaidleb vastu, et hanketeate II osa punkti 1.5 ja hankedokumentide alapeatükist 1.3 ilmneb hoopis, et hankija nõudis või soovis osta mahepõllunduse ja õiglase kaubanduse tooteid ning asjaomaste märgiste või samaväärsete märgiste nimetamine on üksnes näide sellest, millistele tingimustele need peavad vastama.
- 51 Kõigepealt tuleb märkida, et Madalmaade Kuningriigi poolt asjaomaste hankedokumentide suhtes antud tõlgendusega ei saa nõustuda.
- 52 Selles osas tuleb meenutada, et hankedokumentide ulatus tuleb kindlaks määrata võimalike pakkujate seisukohast lähtudes, sest direktiivis 2004/18 ette nähtud riigihankemenetluste eesmärk on eelkõige tagada Euroopa Liidus asutatud pakkujatele juurdepääs neile riigihangetele, mis neid huvitavad (vt selle kohta 18. jaanuari 2007. aasta otsus kohtuasjas C-220/05: Aurox jt, EKL 2007, lk I-385, punkt 53). Käesoleval juhul ei saa võimalikud pakkujad seevastu hankedokumente mõista teisiti, kui et nendes nõutakse kõnealuses nõudes või soovis nimetatud märgiste olemasolu.
- 53 Nimelt olid kõnealune nõue ja soov esitatud hankedokumentide lisa, mis sisaldas „Kvalifitseerimisnõudeid”, mida hankedokumentide alapeatüki 5.2 osa 1 kohaselt peavad pakkujad järgima sellisena, nagu seal on väljendatud. Kvalifitseerimisnõuete punktid 31 ja 35 viitasid aga otsesõnu ja tingimusteta MAX HAVELAAR- ja EKO-märgistele, välistades kõik alternatiivid, mille esitamine on pealegi hankedokumentide alapeatüki 3.4 kohaselt keelatud. Neil põhjustel ei saa nõustuda sellega, et oma ulatuselt ebatäpne märkus: „[t]ähtis aspekt on Põhja-Hollandi provintsi püüdlus suurendada kohviautomaatides mahepõllundustoodete ja õiglase kaubanduse toodete kasutamist” – mis esineb hanketeate II osa punktis 1.5 ja hankedokumentide alapeatükis 1.3, see tähendab väljapool hankedokumentide neid osi, mis puudutavad hankija nõudeid või soove – oleks üksnes näide kõnealuse nõude või soovi kohta, millega üldiselt selgitatakse asjaolu, et asjaomased tooted peavad pärinema mahepõllundusest ja õiglasest kaubandusest.
- 54 Teiseks tuleb märkida, et direktiivi 2004/18 artikli 39 lõike 2 kohaselt ei saa arvesse võtta hiljem informatiivse selgituse punktides 11 ja 12 esitatud täpsustusi, mille kohaselt kõnealuse nõude ja soovi raames esitatud viide MAX HAVELAAR- ja EKO-märgistele tähistab ka samaväärseid märgiseid, st märgiseid, mida antakse identsete või samaväärsete kriteeriumide alusel.
- 55 Nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktis 71, võivad hankedokumente puudutav lisateave ja täiendavad dokumendid, millele kõnealuses sättes viidatakse, selgitada teatud küsimusi ja edastada teatud informatsiooni, kuid nendega ei saa muuta ega ka parandada olulisi hanketingimusi, mille hulka kuuluvad tehnilised kirjeldused ja sellised kvalifitseerimistingimused, nagu olid esitatud kõnealustes hankedokumentides, millest huvitatud ettevõtjad on õiguspäraselt lähtunud otsustades, kas valmistuda pakkumuse esitamiseks või vastupidi, loobuda asjaomasest hankemenetluses osalemisest. See selgub kõnealuses artikli 39 lõikes 2 väljendi „lisateave” kasutamisest kui ka asjaolust, et selle sätte kohaselt võib sellise teabe edastamise ja pakkumuste esitamise tähtpäeva vahele jääda lühike ajavahemik, see tähendab kuus päeva.
- 56 Selles osas tingivad võrdse kohtlemise põhimõtte ning viimasest tulenev läbipaistvuse kohustus, et riigihankepingu sõlmimise tingimused peavad olema selgelt määratletud hankemenetluse algusest peale (vt selle kohta 10. detsembri 2009. aasta otsus kohtuasjas C-299/08: komisjon vs. Prantsusmaa, EKL 2009, lk I-11587, punktid 41 ja 43).

57 Seega tuleb asuda seisukohale, et käsitletavatest hankedokumentidest, milles määratletakse hanke ese ja hankelepingu sõlmimise tingimused, tulenes esiteks nõue, et ostetav kohv ja tee peavad kandma MAX HAVELAAR- ja EKO-märgiseid ja teiseks sisaldasid need dokumendid soovi, et tarnitavad lisandid kannaksid samuti neid märgiseid.

B – Esimene väide, mis puudutab direktiivi 2004/18 artikli 23 lõigete 6 ja 8 rikkumist seoses ostetava kohvi ja tee kohta esitatud tehniliste kirjeldustega

58 Komisjoni esimene väide puudutab hankedokumentide A lisa punktis 31 esitatud nõuet, mille kohaselt: „[t]ähtis aspekt on Põhja-Hollandi provintsi püüdlus suurendada kohviautomaatides mahepõllundustoodete ja õiglase kaubanduse toodete kasutamist”.

1. Esimese väite esimene osa, mis puudutab direktiivi 2004/18 artikli 23 lõike 6 rikkumist, kuna tehnilistes kirjeldustes viidati ostetava kohvi ja teega seoses EKO-märgisele

a) Poolte argumentid

59 Esimese väite esimeses osas leiab komisjon sisuliselt, et nõue, mille kohaselt ostetav kohv ja tee peavad kandma EKO- või samaväärset märgist – see tähendab märgist, mis kinnitab, et need tooted on pärit mahepõllundusest –, kujutab endast asjaomastelt toodetelt nõutavate omaduste kirjeldust ja seega tehnilist kirjeldust, mille suhtes kohaldatakse direktiivi 2004/18 artiklit 23. Samas lubab nimetatud artikli lõige 6 teatud tingimustel keskkonda mõjutavate tegurite kirjeldamisel viidata sellistele ökomärgistele nagu EKO-märgis, kuid see lõige ei võimalda siiski ühtki ökomärgist otseselt nimetada.

60 Madalmaade Kuningriigi arvates viitab EKO-märgis oma tuntuse tõttu asjaomas turusektoris tegutsevate ettevõtjate hulgas nende ettevõtjate arvates otseselt mahepõllundusest pärit toodetele, ning hankedokumentide koostamise ajal kujutas viide sellele märgisele viidet määrusele nr 2092/91. Võib eeldada, et tavapäraselt hoolikas huvitatud ettevõtja leidis internetist selle märgisega seotud kriteeriumid või oleks võinud esitada hankijale sellekohase küsimuse. Seega ei ole tõenäoline, et EKO-märgise nimetamine oleks olnud vastuolus võrdse kohtlemise põhimõttega, kuna mõni pakkuja oleks võinud selle arusaamatuse tõttu loobuda vaidlusaluses hankes osalemast või oleks võinud oluliselt hilineda pakkumuse esitamisega.

b) Euroopa Kohtu hinnang

61 Kõigepealt tuleb meenutada, et esiteks võib direktiivi 2004/18 artikli 23 lõike 3 punkti b kohaselt tehnilistes kirjeldustes kirjeldada kasutusomadusi või funktsionaalseid nõudeid, mis võivad sisaldada keskkonnanäitajaid. Nimetatud direktiivi põhjenduse 29 järgi võib konkreetne tootmismeetod olla seotud selliste keskkonnanäitajatega. Pooled on nõus sellega, et kuna EKO-märgis põhineb keskkonnanäitajatel ja see vastab direktiivi 2004/18 artikli 23 lõikes 6 sätestatud tingimustele, siis kujutab ta endast seega „ökomärgist” nimetatud sätte tähenduses. Teiseks tuleb asuda seisukohale, et ostetava kohvi ja tee omaduste suhtes nimetatud märgisega seotud nõude seadmisega on Põhja-Hollandi provintis selles osas koostanud tehnilise kirjelduse. Seega tuleb esimese väite kõnealust osa hinnata viimati nimetatud sätte alusel.

62 Tuleb meenutada, et direktiivi 2004/18 artikkel 2 sätestab hankelepingute sõlmimise põhimõtted, et hankijad peavad kohtlema ettevõtjaid võrdselt ja mittediskrimineerivalt ning tegutsema läbipaistvalt. Need põhimõtted on tehniliste kirjelduste koostamisel olulise tähtsusega, arvestades nende väljavalimisega ja sõnastamisega seotud diskrimineerimisohtu. Seetõttu rõhutavad direktiivi 2004/18 artikli 23 lõige 2 ja lõike 3 punkt b ning direktiivi põhjendus 29, et tehnilised kirjeldused peavad võimaldama kõigile pakkujatele võrdse juurdepääsu ega tohi tekitada põhjendamatu takistusi riigihangete avamisel konkurentidele; et need peavad olema piisavalt täpsed, et pakkujatel oleks

võimalik kindlaks määrata lepingu ese ja et hankijad saaksid sõlmida lepingu; et need peavad olema niivõrd selgesti esitatud, et kõik pakkujad saaksid aru, mida hankija kehtestatud nõuded hõlmavad. Direktiivi 2004/18 artikli 23 lõiget 6 tuleb tõlgendada just nimetatud kaalutlustest lähtudes.

- 63 Kõnealuse sätte esimesest lõigust tuleneb keskkonnanäitajatega seotud nõuete osas, et see säte annab hankijatele õiguse viidata mõnedele ökomärgisega seotud üksikasjalikele nõuetele, kuid mitte ökomärgisele endale. Nimetatud sätte laiendav tõlgendamine on vastuolus direktiivi 2004/18 artikli 23 lõike 3 punktis b sätestatud täpsuse nõudega, millele viidatakse lõikes 6 ja otsesõnu ka direktiivi põhjenduses 29.
- 64 Selleks et hõlbustada keskkonnanäitajatega seotud nõude järgimise kontrollimist, lubab artikli 23 lõike 6 teine lõik hankijatel siiski ka teatada, et nad käsitavad sellist ökomärgist kandvaid tooteid, mille üksikasjalikke nõudeid nad on hankedokumentides kasutanud, ettenähtud tehnilistele kirjeldustele vastavatena. Kõnealuse artikli 23 lõike 6 teine lõige ei laienda siiski esimese lõike ulatust, kuna see võimaldab viidata ökomärgisele endale üksnes täiendavalt, et tõendada, et see vastab hankedokumentides „ettenähtud tehnilistele kirjeldustele”.
- 65 Samuti peavad hankijad vastavalt direktiivi 2004/18 artikli 23 lõike 6 teisele lõikele tunnustama kõiki muid asjakohaseid tõendusmaterjale, näiteks tootja koostatud tehnilisi toimikuid või tunnustatud organi väljastatud katseprotokolle.
- 66 Lisaks tuleb meenutada Madalmaade Kuningriigi märkust, et hankijal on õigus eeldada, et huvitatud ettevõtjad on mõistlikult informeeritud ja tavapäraselt hoolikad, kuid sellise õiguspärase eelduse tingimuseks on siiski, et hankija ise on määratlenud oma nõuded selgelt (vt selle kohta 22. aprilli 2010. aasta otsus kohtuasjas C-423/07: komisjon vs. Hispaania, EKL 2010, lk I-3429, lk 58). Eelkõige ei saa sellisele eeldusele viidata selleks, et hankijaid vabastada direktiivist 2004/18 tulenevatest kohustustest.
- 67 Peale selle ei ole kaugeltki üleliigne vormitõlgimine hankija kohustus määratleda selgelt üksikasjalikud keskkonnanõuded – mis ta kavatseb ette näha, isegi kui ta viitab mõnedele ökomärgisega kindlaks määratud omadustele –, mis on vältimatu selleks, et võimalikud pakkujad saaksid teavet ühtsest ja ametlikust dokumendist, mille on koostanud hankija ise, ning et neil ei tuleks taga otsida aeg-ajalt muutuda võivat teavet ja mõne ökomärgisega seotud tingimusi.
- 68 Lisaks tuleb asuda seisukohale, et asjakohatu on Madalmaade Kuningriigi märkus, et EKO-märgis viitab sellele, et seda kandvad tooted on mahepõllumajandussaadused ja nende üksikasjalike omaduste kirjeldus oleks nõudnud kogu määru nr 2092/91 sätestatu loetlemist, mis oleks olnud hulga ebaselgem kui viitamine kõnealusele märgisele. Tegelikult ei keela direktiiv 2004/18 põhimõtteliselt hanketeates või hankedokumentides õigusnormidele või eeskirjadele viitamist teatud tehniliste kirjelduste osas, kui neile viitamata jätta ei ole praktiliselt võimalik, tingimusel et see viide vastab kõigile kõnealusest direktiivist tulenevatele täiendavatele nõudmistele (vt analoogia alusel eespool viidatud kohtuotsus komisjon vs. Hispaania, punktid 64 ja 65). Seega peab liidus turustatavate ja sellisena esitletavate mahepõllumajandussaaduste puhul järgima liidu asjaomase valdkonna õigusnorme ning hankija võib kõnealusel juhul ilma, et ta satuks vastuollu direktiivi 2004/18 IV lisa punkti 1 alapunktiga b ja artikli 23 lõikega 3, hankedokumentides märkida, et ostetav toode peab vastama määrusele nr 2092/91 või kõigile hilisematele määrustele, mis viimati nimetatud määruse asendavad.
- 69 Informatiivse selgituse punktis 11 esitatud hilisema täpsustuse osas, mille kohaselt tähistab viide EKO-märgisele ka viidet samaväärsele märgisele, tuleb lisaks käesoleva otsuse punktides 54–56 esitatule rõhutada, et selline täpsustus ei saa mingil juhul korvata tehnilistes kirjeldustes kõnealuse märgise kohta üksikasjalike nõuete avaldamist.

70 Eeltoodud kaalutlustest lähtudes tuleb märkida, et kuna Põhja-Hollandi provints nõudis hankedokumentides, et teatud tooted peavad kandma kindlat ökomärgist ega viidanud selle ökomärgisega seotud üksikasjalikele nõuetele, siis on Põhja-Hollandi provintsi koostatud tehnilised kirjeldused vastuolus direktiivi 2004/18 artikli 23 lõikega 6.

2. Esimese väite teine osa, mis puudutab direktiivi 2004/18 artikli 23 lõike 8 rikkumist, kuna tehnilistes kirjeldustes viidati ostetava kohvi ja tee puhul MAX HAVELAAR-märgisele

a) Poolte argumendid

71 Esimese väite teises osas väidab komisjon sisuliselt, et nõue, mille kohaselt ostetav kohv ja tee peavad kandma MAX HAVELAAR-märgist või samaväärset märgist, see tähendab märgist, mis kinnitab, et tegemist on õiglase kaubanduse toodetega, kujutab endast asjaomastelt toodetelt nõutavate omaduste kirjeldust ja seega tehnilist kirjeldust, mille suhtes kohaldatakse direktiivi 2004/18 artiklit 23. Kõnealune nõue on aga vastuolus nimetatud artikli lõikega 8, mille kohaselt ei tohi tehnilistes kirjeldustes põhimõtteliselt „nimeta[d]a kindlat marki ega ostuallikat, konkreetset valmistusviisi ega kaubamärke, [...] kindlat päritolu ega teatavat tootmisviisi, mis võiks teatavaid ettevõtteid või tooteid soosida või nende osaluse välistada”; kõnealune märgis, mis vastab registreeritud kaubamärgile, on hõlmatud kõigi nimetatud kategooriatega.

72 Madalmaade Kuningriik vaidlustab esimese võimalusena argumendi, et tingimused, mille alusel antakse MAX HAVELAAR-märgist, kujutavad endast nõudeid, mis on seotud tootmisviisiga, ja märgib, et nende puhul on tegemist sotsiaalsete tingimustega, mida kohaldatakse vaidlusaluse hankelepingu täitmise käigus toodete ostmisele, ning need tingimused kuuluvad direktiivi 2004/18 artiklis 26 kasutatud mõiste „lepingute täitmise tingimused” alla. Teise võimalusena, kui asutakse seisukohale, et kõnealust märgist puudutavad nõuded kujutavad endast tehnilist kirjeldust, vaidlustab Madalmaade Kuningriik selle direktiivi artikli 23 lõike 8 kohaldatavuse.

b) Euroopa Kohtu hinnang

73 Nagu käesoleva otsuse punktis 37 on märgitud, tähistab MAX HAVELAAR-märgis eetilise kaubandusvormist pärit tooteid, mis on ostetud arengumaade väiketootjatelt turuhinnaga võrreldes õiglase hinnaga ja nende jaoks soodsatel tingimustel. Kohtule esitatud toimikust ilmneb, et selle märgise andmisel lähtutakse neljast tingimusest, st hind peab katma kõiki kulusid ja hind peab sisaldama toetust, mis lähtub maailmaturu hinnast, tootmist tuleb eelfinantseerida ja importijatel peavad olema pikaajalised kaubandussuhted tootjatega.

74 Tuleb esile tuua, et need tingimused ei vasta direktiivi 2004/18 VI lisa punkti 1 alapunktis b esitatud tehnilise kirjelduse mõistele, sest see mõiste on seotud üksnes toodete endiga: nende tootmist, pakendamist või kasutamist hõlmavate omadustega ega puuduta seda, millistel tingimustel tarnija tooted tootjalt ostis.

75 Seevastu kuulub nende tingimuste järgimine direktiivi artiklis 26 esitatud „lepingute täitmise tingimuste” mõiste alla.

76 Nimelt võivad selle artikli sõnastuse kohaselt hankelepingu täitmise tingimused olla seotud sotsiaalsete kaalutlustega. Niisiis võib neil kaalutlustel näha ette, et ostetav tee ja kohv peab olema pärit arengumaade väiketootjatelt, kellega on loodud nende jaoks soodsad kaubandussidemed. Just nimetatud artiklist 26 lähtudes tuleb selle tingimuse täidetust kontrollida.

- 77 Samas tuleb siiski märkida, et kohtueelses menetluses – nagu ka hagiavalduses – kritiseeris komisjon hankedokumentide kõnealust klauslit üksnes direktiivi 2004/18 artikli 23 lõike 8 alusel, ning väitis alles oma repliigis seda, et selles küsimuses esitatud argumendid käivad *mutatis mutandis* ka kõnealuse direktiivi artikliga 26 reguleeritud lepingu täitmise tingimuste kohta.
- 78 Samas on ELTL artikli 258 alusel esitatud hagi ese piiratud selles sättes ette nähtud kohtueelse menetlusega ja hagi peab tuginema samadele põhjendustele ja väidetele, mis on esitatud põhjendatud arvamuses, mistõttu on väide, mis ei sisaldunud põhjendatud arvamuses, Euroopa Kohtu menetluses vastuvõetamatu (vt selle kohta 9. veebruari 2006. aasta otsus kohtuasjas C-305/03: komisjon vs. Ühendkuningriik, EKL 2006, lk I-1213, punkt 22 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 79 Järelikult tuleb esimese väite teine osa vastuvõetamatuse tõttu tagasi lükata.

C – Kolmas väide, mis puudutab direktiivi 2004/18 artikli 53 lõike 1 rikkumist seoses lisandite ostmist puudutava hankelepingu sõlmimise tingimustega

- 80 Kolmas väide on seotud esimese väitega, kuna komisjon heidab selles ette EKO- ja MAX HAVELAAR-märgistele viitamist hankedokumentides, kuid seekord on väite aluseks hankelepingu sõlmimise tingimused direktiivi 2004/18 artikli 53 tähenduses.
- 81 Kõigepealt tuleb meenutada, nagu käesoleva otsuse punktides 51–57 on sedastatud, et viitega hankedokumentides määratletud hankelepingu sõlmimise tingimustele nägi Põhja-Hollandi provints ette hankelepingu sõlmimise tingimuse, mis seisneb asjaolus, et jookide automaatidesse ostetavad lisandid peavad kandma EKO- ja/või MAX HAVELAAR-märgiseid.

1. Poolte argumendid

- 82 Komisjon on sisuliselt seisukohal, et selline hankelepingu sõlmimise tingimus on kahekordselt vastuolus direktiivi 2004/18 artikliga 53. Esiteks ei ole see seotud hanke esemega, kuna EKO- ja MAX HAVELAAR-märgiste aluskriteeriumid ei puuduta mitte ostetavaid tooteid, vaid pakkujate üldist tegevuspoliitikat, eriti MAX HAVELAAR-märgise puhul. Teiseks ei ole selline hankelepingu sõlmimise tingimus kooskõlas võrdse juurdepääsu ja mittediskrimineerimise ning läbipaistvuse nõuetega, kuna see tingimus toob kaasa nende pakkujate seadmise halvemasse olukorda, kes ei ole pärit Madalmaadest või kelle toodetel ei ole EKO- ja MAX HAVELAAR-märgiseid.
- 83 Madalmaade Kuningriigi arvates on vaidlusalune hankelepingu sõlmimise tingimus läbipaistev ja objektiivne ega ole diskrimineeriv. Nimelt on need märgised asjaomasel tegevusvaldkonnas tegutsevate ettevõtjate hulgas hästi tuntud, kuna need märgiseid antakse aluskriteeriumide alusel, mis tulenevad põllumajandustoodete mahetootmist reguleerivatest liidu õigusaktidest (EKO-märgis) või on määratletud selliste organisatsioonide poolt, kes annavad välja märgist, mis on kõigile huvitatud ettevõtjatele kättesaadav (MAX HAVELAAR-märgis) ning tavapäraselt hoolikalt huvitatud pakkujal oleks olnud igal juhul nende aluskriteeriumide kohta lihtne teavet hankida. Lisaks kehtestab direktiiv 2004/18 hankelepingu sõlmimise tingimuste osas samasugused nõuded vaid tehniliste kirjelduste kohta, mis on sätestatud kõnealuse direktiivi artiklis 23, ja see on loogiline, kuna ei ole nõutud, et kõik pakkujad peaksid täitma üht konkreetset hankelepingu sõlmimise tingimust. Lõpuks märgib Madalmaade Kuningriik, et vaidlusalune hankelepingu sõlmimise tingimus on seotud hanke esemega, mis seisneb eelkõige mahepõllunduse ja õiglase kaubanduse toodete ostmises, ja selle tingimuse täitmine näitab pakkumuste ühte kvaliteediomadust, mis võimaldab hinnata nende kvaliteedi ja hinna suhet.

2. Euroopa Kohtu hinnang

- 84 Kõigepealt tuleb märkida, et direktiivi 2004/18 artikli 53 lõike 1 punkti a kohaselt peab hankija sellisel juhul nagu käesolev, kui ta on otsustanud sõlmida hankelepingu tema seisukohast majanduslikult soodsaima pakkumuse esitajaga, lähtuma erinevatest kriteeriumidest, mille ta peab määratlema asjaomase direktiivi nõuetest kinni pidades, ja kuna see säte sisaldab väljendit „nagu näiteks”, siis ei ole nimetatud sättes esitatud loetelu ammendav.
- 85 Direktiivi 2004/18 artiklit 53 selgitab direktiivi põhjendus 46, mille kolmas ja neljas taane täpsustavad, et hankelepingu sõlmimise tingimused peavad põhimõtteliselt olema seotud mitte üksnes majanduslike küsimustega vaid ka kvaliteediga. Nii on näiteks kõnealuse artikli 1 punktis a nimetatud näidete hulgas eelkõige keskkonnanäitajad. Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 103 meenutas, märgib selle põhjenduse neljas taane, et hankija võib „kasutada sotsiaalsete nõuete täitmiseks ettenähtud kriteeriume, et eelkõige vastavalt lepingu tehnilisele kirjeldusele rahuldada nende eriti ebasoodsas olukorras olevate inimrühmade vajadusi, kelle jaoks lepingu objektiks olevad ehitustööd, tarned või teenused on ette nähtud või kes neid kasutavad”. Seega tuleb mõnda, et hankijatel on ka õigus valida hankelepingu sõlmimise tingimusi, mis põhinevad sotsiaalsel kaalutlustel, mis võivad puudutada neid isikuid, kelle jaoks lepingu objektiks olevad ehitustööd, asjad või teenused on ette nähtud või kes neid kasutavad, ning ka teisi isikuid.
- 86 Teiseks näeb direktiivi 2004/18 artikli 53 lõike 1 punkt a ette, et hankelepingu sõlmimise tingimused on seotud lepingu esemega. Selles osas täpsustab põhjenduse 46 kolmas taane, et „[n]eed kriteeriumid määratakse olenevalt lepingu objektist, sest need peavad võimaldama hinnata iga pakkumuse toimivuse taset tehnilistes kirjeldustes määratletud lepingu objekti silmas pidades ning mõõta iga pakkumuse hinna ja kvaliteedi suhet”, kuna majanduslikult soodsaim pakkumus on „parima hinna ja kvaliteedi” suhtega.
- 87 Kolmandaks tuleb tuua esile, et nagu ilmneb kõnealuse põhjenduse esimesest ja teisest taandest, peavad hankelepingu sõlmimise tingimused olema läbipaistvuse, mittediskrimineerimise ja võrdse kohtlemise põhimõtete järgimiseks objektiivsed, et tagada pakkumuste võrdlemise ja hindamise objektiivsus ja et need toimuksid tõelise konkurentsi tingimustes. Nii ei ole asi selliste tingimuste puhul, mis annavad hankijale piiramatut valikuvabadust (vt direktiivist 2004/18 varasemate direktiivide analoogsete sätete kohta 17. septembri 2002. aasta otsus kohtuasjas C-513/99: Concordia Bus Finland, EKL 2002, lk I-7213, punkt 61 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 88 Neljanda ja viimasena tuleb märkida, et kõnealuse põhjenduse teine taane rõhutab, et samad põhimõtted kohustavad hankijat kõigis hankemenetluse etappides tagama huvitatud pakkujate võrdse kohtlemise põhimõtte järgimise ja hankelepingu sõlmimise tingimuste läbipaistvuse; need peavad olema sõnastatud viisil, mis võimaldab kõigil piisavalt informeeritud ja mõistlikult tähelepanelikel pakkujatel mõista nende täpset ulatust ja seega neist ühtemoodi aru saada (vt direktiivist 2004/18 varasemate direktiivide analoogsete sätete kohta eelkõige 4. detsembri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-448/01: EVN ja Wienstrom, EKL 2003, lk I-14527, punktid 56–58).
- 89 Hindamaks väidet, et vaidlusaluse hankelepingu sõlmimise tingimus ja hanke ese ei ole piisavalt seotud, tuleb esiteks uurida EKO- ja MAX HAVELAAR-märgiste aluskriteeriume. Käesoleva kohtuotsuse punktides 34 ja 37 tuleneb, et kõnealused aluskriteeriumid iseloomustavad mahepõllundusest ja õiglasest kaubandusest pärit tooteid. Liidu õigusest, st kohtuasja asjaolude asetleidmise ajal kehtinud määruse nr 2092/91 põhjendustest 2 ja 9 tuleneb mahepõllundustootmise kohta, et see tootmisviis toetab keskkonnakaitset, eelkõige seades olulisi piiranguid väetiste ja pestitsiidide kasutamisel. Õiglasest kaubanduse suhtes tuleb märkida, nagu on esitatud käesoleva kohtuotsuse punktis 37, et MAX HAVELAAR-märgist välja andva organisatsiooni kehtestatud tingimuste eesmärk on soodustada arengumaade väiketootjaid, sõlmides nendega kaubandussidemed, mis arvestavad nende tootjate tegelike vajadustega, mitte lihtsalt turuseadustega. Neist asjaoludest tuleneb, et vaidlusalune hankelepingu sõlmimise tingimus puudutab keskkonnanäitajaid ja sotsiaalseid nõudeid, mis kuuluvad direktiivi 2004/18 artikli 53 lõike 1 punkti a kohaldamisalasse.

- 90 Teisalt tuleb märkida, et hankedokumentide alapeatükis 1.4 esitatud hanke kirjelduse kohaselt seisneb hange eelkõige automaatides pakutavate jookide valmistamiseks vajaliku kohvi, tee ja muude lisandite ostmises. Vaidlusaluse hankelepingu sõlmimise tingimuse sõnastusest ilmneb ka, et see puudutab üksnes selle hanke raames vajaminevaid lisandeid, ilma et mingil viisil viidataks pakkujate üldisele ostupoliitikale. Seega puudutavad kõnealused tingimused tooteid, mis on kõnealuse hanke esemeks.
- 91 Nagu ilmneb kohtujuristi ettepaneku punktis 101 esitatust, ei pea hankelepingu sõlmimise tingimus lähtuma toote olemuslikest tunnustest, st mõnest selle toote materiaalsest omadusest. Niimoodi otsustas Euroopa Kohus eespool viidatud kohtuotsuse EVN ja Wienstrom punktis 34, et liidu riigihankealase õigusega ei ole vastuolus, kui elektrienergia tarnimise hanke raames seab hankija hankelepingu sõlmimise tingimuseks asjaolu, et elektrienergiat tuleb toota taastuvatest energiaallikatest. Põhimõtteliselt ei takista miski sellise tingimuse seadmist, et toode peab olema pärit õiglasest kaubandusest.
- 92 Seega tuleb asuda seisukohale, et vaidlusalune hankelepingu sõlmimise tingimus on seotud hanke esemega, nagu näeb ette direktiivi 2004/18 artikli 53 lõike 1 punkt a, mistõttu komisjoni asjaomane väide ei ole põhjendatud.
- 93 Etteheite osas, et Põhja-Hollandi provints nõudis hankelepingu sõlmimise tingimuses kindlaid märgiseid, tuleb asuda seisukohale, et hankedokumentide A lisa punkti 35 sõnastuse kohaselt nägi hankija ette, et kui tarnitavad lisandid kannavad EKO- ja/või MAX HAVELAAR-märgiseid, siis antakse selle eest hankemenetluse pakkumuste hindamise etapis teatud hulk hindamispunkte. Seda tingimust tuleb seega kontrollida lähtudes hankijate suhtes selles küsimuses kehtestatud selguse ja objektiivsuse nõuetest.
- 94 Liidu seadusandja on konkreetsete märgiste kasutamise kohta andnud mõned täpsed juhised selleks, kuidas kohaldada kõnealuseid nõudeid tehnilistes kirjeldustes. Nagu tuleneb käesoleva kohtuotsuse punktides 62–65 rõhutatust, lubab seadusandja – olles direktiivi 2004/18 artikli 23 lõike 3 punktis b nõudnud, et kõnealused kirjeldused peavad olema piisavalt täpsed, et pakkujatel oleks võimalik kindlaks määrata lepingu ese ja et hankijad saaksid selle sõlmida – sama artikli lõikes 6 hankijatel viidata ökomärgiste aluskriteeriumidele, et kindlaks määrata mõne toote omadused, kuid tehnilistes kirjeldustes ei tohi tingimuseks seada ökomärgist ennast, vaid sellele võib viidata üksnes eeldusena, et seda kandvad tooted vastavad kõnealusel viisil määratletud omadustele, mille kohta võib esitada muid asjakohaseid tõendeid.
- 95 Vastupidi Madalmaade Kuningriigi väidetele ei tulene ühestki nimetatud põhjendusest järeldust, et võrdse kohtlemise, mittediskrimineerimise ja läbipaistvuse põhimõtetest tekiksid teistsugused tagajärjed hankelepingu sõlmimise tingimuste osas, mis on samuti hankemenetluse olulised tingimused, sest need on otsustava tähtsusega eduka pakkumuse valimisel nende pakkumuste hulgast, mis vastavad hankija poolt tehnilistes kirjeldustes esitatud nõuetele.
- 96 Informatiivse selgituse punktis 12 esitatud hilisema täpsustuse osas, mille kohaselt tähistab viide EKO- ja MAX HAVELAAR-märgistele ka teisi samaväärseid märgiseid, tuleb lisaks eespool käesoleva otsuse punktides 54–56 esitatule märkida, et sellised täpsustused ei saa mingil juhul korvata täpse teabe puudumist asjaomaste märgiste aluskriteeriumide kohta.
- 97 Kõigist eeltoodud kaalutlustest järeldub, et kuna Põhja-Hollandi provints nägi hankedokumentides ette, et majanduslikult soodsaima pakkumuse valimisel annab teatud hulga hindamispunkte asjaolu, et teatud tooted kannavad kindlaid märgiseid, ilma et oleks ära toonud nende märgiste aluskriteeriume, ega lubanud kõigi asjakohaste tõenditega tõendada, et toode vastab neile aluskriteeriumidele, siis on Põhja-Hollandi provints seadnud hankelepingu sõlmimise tingimuse, mis on vastuolus direktiivi 2004/18 artikli 53 lõike 1 punktiga a. Seetõttu on kolmas väide põhjendatud.

D – Teine väide, mis puudutab direktiivi 2004/18 artikli 2, artikli 44 lõike 2 ja artikli 48 rikkumist seoses keskkonnasäästlike ostude ja ettevõtte ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriumide järgimise nõudega

- 98 Teine väide, mis koosneb kolmest osast, puudutab hankedokumentide alapeatüki 4.4 osa 4 punktis 2 esitatud nõuet, mille kohaselt pakkuja peab sisuliselt järgima keskkonnasäästlike ostude ja ettevõtte ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriume – nimelt andma oma panuse kohvituru keskkonnasäästlikkuse tõstmise ja kohvitootmise keskkonnasõbralikumaks ja sotsiaalselt ning majanduslikult vastutustundlikumaks muutmisele – ning milles pakkujatel paluti ära näidata, kuidas nad neid kriteeriume täidavad.

1. Poolte argumendid

- 99 Komisjon väidab teise väite esimeses osas, et nimetatud nõue, mida tuleb pidada tehnilise pädevuse miinimumtasemeks, on vastuolus direktiivi 2004/18 artikli 44 lõike 2 esimese lõiguga, kuna see ei vasta nimetatud artiklis sätestatud tingimustele, mis on ammendavad. Madalmaade Kuningriik märgib kõigepealt, et see nõue on tegelikult hankelepingu täitmise tingimus, mida reguleerib kõnealuse direktiivi artikkel 26. Teise võimalusena toob ta esile, et see nõue kuulub artikliga 48 loodud süsteemi, kuna viitab direktiivi artikli lõike 2 punktis c sätestatule, mis näeb ette tarnija või teenuseosutaja poolt kvaliteedi tagamiseks kasutatud tehniliste seadmete ning ettevõtte töö uurimise ja analüüsimise vahendite kirjelduse. Kõnealuse nõude alusel oleks pakkujad võinud tõendada, et neil on võimalik hankelepingu täitmisel järgida kõrgeid kvaliteedinõudeid.
- 100 Teise väite teine osa puudutab direktiivi 2004/18 artikli 44 lõike 2 teise lõigu rikkumist, kuna puudub vaidlusaluse nõude ja käsitletava hanke eseme vaheline seos või vähemalt ei ole see seos piisav; sellele vaidleb kostjaks olev liikmesriik vastu, kuna tema arvates on ostude keskkonnasäästlikkus ja ettevõtte ühiskondlikult vastutustundlik käitumine seotud kõneluse hankega, mille käigus muu hulgas ostetakse sellist kohvi ja teed, mis on mahepõllunduse ja õiglase kaubanduse tooted.
- 101 Teise väite kolmandas osas heidab komisjon ette direktiivi 2004/18 artikli 2 rikkumist, mis seisneb selles, et mõisted „ostude keskkonnasäästlikkus ja ettevõtte ühiskondlikult vastutustundlik käitumine” ei ole piisavalt selged. Madalmaade Kuningriigi arvates ei ole see tõsi, sest need mõisted on täiesti arusaadavad kõigile tavapäraselt informeeritud ettevõtjatele ja on pealegi leitavad internetist kättesaavatest dokumentidest.

2. Euroopa Kohtu hinnang

a) Kõnealuse hankedokumentide klausli liigitamine

- 102 Poolte vahel on vaidlus küsimuses, kuidas liigitada vaidlusalune nõue, mille kohaselt pakkujad peavad järgima keskkonnasäästlike ostude ja ettevõtte ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriume, nimelt aidates kaasa kohvituru keskkonnasäästlikkuse tõstmise ja kohvitootmise keskkonnasõbralikumaks ja sotsiaalselt ning majanduslikult vastutustundlikumaks muutmisele. Komisjon väidab, et see nõue puudutab pakkujate üldist tegevuspoliitikat ja käsitleb seega nende tehnilist ja kutsealast pädevust direktiivi 2004/18 artikli 48 tähenduses. Madalmaade Kuningriik väidab seevastu, et kuna seda nõuet kohaldatai vaidlusaluses hankes, siis on tegemist hankelepingu täitmise tingimusega kõnealuse direktiivi artikli 26 tähenduses.
- 103 Viimati esitatud seisukohaga ei saa nõustuda. Nimelt on vaidlusalune klausel esitatud hankedokumentide alapeatüki 4.4 osas 4 „Sobivusnõuded/Miinimumnõuded”, mis vastab mõistetele, mida on kasutatud muu hulgas direktiivi 2004/18 artikli 44 pealkirjas ja selle lõikes 2; see lõige viitab direktiivi artiklitele 47 ja 48, mis on pealkirjastatud vastavalt „Finants- ja majanduslik seisund” ja

„Tehniline ja/või kutsealane suutlikkus”. Lisaks käsitlevad sama alapeatüki esimesed kolm osa hankija poolt pakkujate käibele, vastutuskindlustusele ja kogemusele esitatavaid miinimumnõudeid, ehk andmeid, millele on kõnealustes artiklites 47 ja 48 otsesõnu viidatud. Pealegi on „sobivusnõuded” määratletud hankedokumentide sissejuhatavas osas kui nõuded, mis kujutavad endast hankemenetlusest kõrvaldamise aluseid või miinimumtasemeid, millele pakkujad peavad vastama, et nende pakkumus tunnistataks vastavaks, mistõttu olid need sobivusnõuded erinevad pakkumustele esitatavatest nõuetest. Lõpuks tuleb esile tuua, et kõnealune nõue on sõnastatud üldiselt, ega ole otseselt seotud vaidlusaluse hankega.

104 Eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et huvitatud pakkujad ei saanud kõnealust nõuet mõista teisiti kui viitena hankija poolt nõutava tehnilise pädevuse miinimumtasemele direktiivi 2004/18 artikli 44 lõike 2 ja artikli 48 tähenduses. Seega tuleb kõnealuse nõude õiguspärasust hinnata nende sätete alusel.

b) Direktiivi 2004/18 artikli 44 lõike 2 ja artikli 48 rikkumine

105 Nagu ilmneb direktiivi 2004/18 artikli 48 lõigetest 1 ja 6, loetletakse seal ammendavalt tõendid, mille alusel hankija võib pakkujate tehnilist ja kutsealast pädevust kontrollida. Kuigi lisaks sellele lubab artikli 44 lõige 2 hankijal panna paika miinimumtasemed, millele pakkuja peab vastama selleks, et ta pakkumus tunnistataks hankemenetluses vastavaks, võib viimati nimetatud sätte esimese lõigu kohaselt määrata tehnilise ja kutsealase pädevuse tasemed üksnes artiklis 48 loetletud tõenditele viidates.

106 Vastupidi Madalmaade Kuningriigi väidetele ei ole nõue järgida „keskkonناسäästlike ostude ja ettevõtte ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriume” seotud ühegi sellise tõendiga.

107 Eelkõige ei saa selle nõude alusel nõutud teavet, st nõuet näidata ära, kuidas täidab pakkuja „keskkonناسäästlike ostude ja ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriume” ja annab „oma panuse kohvituru keskkonناسäästlikkuse tõstmise ja kohvitootmise keskkonناسõbralikumaks ja sotsiaalselt ning majanduslikult vastutustundlikumaks muutmisele”, samastada direktiivi 2004/18 artikli 48 lõike 2 punktis c nimetatud „tarnija poolt kvaliteedi tagamiseks kasutatud tehniliste seadmete ning ettevõtte töö uurimise ja analüüsimise vahendite kirjeldusega”. Tegelikult tuleb mõistet „kvaliteet”, mida on kasutatud mitte üksnes nimetatud sättes, vaid ka sama lõike punktides b, d ja j, tõlgendada kõnealuse artikli 48 konteksti silmas pidades kui asjaomase hankeesemega sarnast tüüpi asjade või teenuste tehnilist kvaliteeti ning hankijal on õigus nõuda pakkujatelt, et nad annaksid talle teada, mil viisil nad kontrollivad ja tagavad oma teenuste või asjade sellise kvaliteedi, nagu see on neis punktides ette nähtud.

108 Eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et seades hankedokumentides pakkujate pädevusele esitatava nõudena ja pädevuse miinimumtasemenä tingimuse, et pakkujad peavad järgima keskkonناسäästlike ostude ja ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriume ja ära näitama, kuidas nad neile kriteeriumidele vastavad ja annavad oma panuse kohvituru keskkonناسäästlikkuse tõstmise ja kohvitootmise keskkonناسõbralikumaks ja sotsiaalselt ning majanduslikult vastutustundlikumaks muutmisele, määratles Põhja-Hollandi provintsi sellise tehnilise pädevuse miinimumtaseme, mis ei ole kooskõlas direktiivi 2004/18 artikli 44 lõikega 2 ja artikliga 48. Niisiis on teise väite teine osa põhjendatud.

c) Direktiivi 2004/18 artikli 2 väidetav rikkumine

109 Läbipaistvuse põhimõte tähendab seda, et kõik hankemenetluses seatavad tingimused ja eeskirjad tuleb sõnastada hanketeates või hankedokumentides selgelt, täpselt ja ühemõtteliselt nii, et ühelt poolt võimaldaks see kõigil piisavalt informeeritud ja mõistlikult tähelepanelikel pakkujatel mõista nende täpset ulatust ja neist ühtmoodi aru saada, ning teiselt poolt võimaldaks hankijal tõhusalt kontrollida, kas pakkujate esitatud pakkumused vastavad kõnealuse hankelepingu sõlmimise kriteeriumidele (vt eelkõige 29. aprilli 2004. aasta otsus kohtuasjas C-496/99 P: komisjon vs. CAS Succhi di Frutta, EKL 2004, lk I-3801).

- 110 Nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktis 146, tuleb esile tuua, et „keskkonnasäästlike ostude ja ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriumid” ning kohustus anda „oma panus kohvituru keskkonnasäästlikkuse tõstmise ja kohvitootmise keskkonnasõbralikumaks ja sotsiaalselt ning majanduslikult vastutustundlikumaks muutmisele” ei ole niivõrd selgelt, täpselt ja ühemõtteliselt sõnastatud, et kõigil piisavalt informeeritud ja mõistlikult tähelepanelikel pakkujatel oleks võimalik kindlalt või piisavalt mõista, millised kriteeriumid neile nõuetele vastavad. Sama käib seda enam ka pakkujatele esitatud nõude suhtes, et nad näitaksid oma pakkumuses ära „kuidas [nemad] täidavad” neid kriteeriume või „mil määral annavad [...] oma panuse” hankija poolt kohvituru ja -tootmise suhtes seatud eesmärkide täitmisele, ilma et pakkujatele oleks antud täpset infot selle kohta, millist teavet nad selles osas peavad esitama.
- 111 Seega esitas Põhja-Hollandi provints vaidlusalustes hankedokumentides pakkujatele seatud nõudega järgida „keskkonnasäästlike ostude ja ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriume” ning anda „oma panus kohvituru keskkonnasäästlikkuse tõstmise ja kohvitootmise keskkonnasõbralikumaks ja sotsiaalselt ning majanduslikult vastutustundlikumaks muutmisele” ja nõudega, et pakkujad näitaksid oma pakkumuses ära „kuidas [nad] täidavad” neid kriteeriume või „kuidas annavad [...] oma panuse” hankija poolt kohvituru ja -tootmise suhtes seatud eesmärkide täitmisele, hankedokumentides klausli, mis ei ole kooskõlas direktiivi 2004/18 artiklis 2 sätestatud läbipaistvuse kohustusega.
- 112 Niisiis tuleneb kõigist eelnevatest kaalutlustest, et kuna Põhja-Hollandi provints kohviautomaatide ostmise ja haldamise riigihankelepingu sõlmimiseks Euroopa Liidu Teatajas 16. augustil 2008 avaldatud hanketeates:
- nõudis, et teatud tooted peavad kandma kindlat ökomärgist, ega viidanud selle ökomärgisega seotud üksikasjalikele nõuetele, siis on Põhja-Hollandi provintsi koostatud tehnilised kirjeldused vastuolus direktiivi 2004/18 artikli 23 lõikega 6;
 - nägi ette, et majanduslikult soodsaima pakkumuse valimisel annab teatud hulga hindamispunkte asjaolu, et teatud tooted kannavad kindlaid märgiseid, ilma et oleks ära toonud nende märgiste aluskriteeriume, ega lubanud kõigi asjakohaste tõenditega tõendada, et toode vastab neile aluskriteeriumidele, siis on ta seadnud hankelepingu sõlmimise tingimuse, mis on vastuolus nimetatud direktiivi artikli 53 lõike 1 punktiga a;
 - seadis hankedokumentides pakkujate pädevusele esitatava nõudena ja pädevuse miinimumtasemena tingimuse, mille kohaselt pakkujad peavad järgima „keskkonnasäästlike ostude ja ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriume” ja ära näitama kuidas nad neile kriteeriumidele vastavad ja „annavad oma panuse kohvituru keskkonnasäästlikkuse tõstmise ja kohvitootmise keskkonnasõbralikumaks ja sotsiaalselt ning majanduslikult vastutustundlikumaks muutmisele”, siis määratles ta sellise tehnilise pädevuse miinimumtaseme, mida ei ole lubatud nimetatud direktiivi artikli 44 lõikega 2 ja artikliga 48;
 - seadis tingimuse, et pakkujad peavad järgima „keskkonnasäästlike ostude ja ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriume” ja näitama ära „kuidas nad täidavad neid kriteeriume” ja „kuidas annavad [...] oma panuse kohvituru keskkonnasäästlikkuse tõstmise ja kohvitootmise keskkonnasõbralikumaks ja sotsiaalselt ning majanduslikult vastutustundlikumaks muutmisele”, siis määratles ta sellise tingimuse, mis on vastuolus kõnealuse direktiivi artiklis 2 sätestatud läbipaistvuse kohustusega,
- ning seetõttu on Madalmaade Kuningriik rikkunud neist sätetest tulenevaid kohustusi. Nimetatud kaalutlustest lähtudes tuleb jätta hagi ülejäänud osas rahuldamata.

V – Kohtukulud

¹¹³ Euroopa Kohtu kodukorra artikli 69 lõike 2 alusel on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud. Kuna komisjon on kohtukulude hüvitamist Madalmaade Kuningriigilt nõudnud ja viimati nimetatu on kohtuvaidluse peamises osas kaotanud, tuleb kohtukulud välja mõista Madalmaade Kuningriigilt.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

1. Kuna Põhja-Hollandi provints kohviautomaatide ostmise ja haldamise riigihankelepingu sõlmimiseks Euroopa Liidu Teatajas 16. augustil 2008 avaldatud hanketeates:

- nõudis, et teatud tooted peavad kandma kindlat ökomärgist, ega viidanud selle ökomärgisega seotud üksikasjalikele nõuetele, siis on Põhja-Hollandi provintsi koostatud tehnilised kirjeldused vastuolus Euroopa Parlamendi ja nõukogu 31. märtsi 2004. aasta direktiivi 2004/18/EÜ ehitustööde riigihankelepingute, asjade riigihankelepingute ja teenuste riigihankelepingute sõlmimise korra kooskõlastamise kohta (muudetud komisjoni 4. detsembri 2007. aasta määrusega (EÜ) nr 1422/2007) artikli 23 lõikega 6;
- nägi ette, et majanduslikult soodsaima pakkumuse valimisel annab teatud hulga hindamispunkte asjaolu, et teatud tooted kannavad kindlaid märgiseid, ilma et oleks ära toonud nende märgiste aluskriteeriume, ega lubanud kõigi asjakohaste tõenditega tõendada, et toode vastab neile aluskriteeriumidele, siis on ta seadnud hankelepingu sõlmimise tingimuse, mis on vastuolus nimetatud direktiivi artikli 53 lõike 1 punktiga a;
- seadis kõnealuses hankemenetluses kohaldatavates hankedokumentides pakkujate pädevusele esitatava nõudena ja pädevuse miinimumtasemena tingimuse, mille kohaselt pakkujad peavad järgima „keskkonnasäästlike ostude ja ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriume” ja ära näitama kuidas nad neile kriteeriumidele vastavad ja „annavad oma panuse kohvituru keskkonnasäästlikkuse tõstmisse ja kohvitootmise keskkonnasõbralikumaks ja sotsiaalselt ning majanduslikult vastutustundlikumaks muutmisele”, siis määratles ta sellise tehnilise pädevuse miinimumtaseme, mida ei ole lubatud nimetatud direktiivi artikli 44 lõikega 2 ja artikliga 48; ning
- seadis tingimuse, et pakkujad peavad järgima „keskkonnasäästlike ostude ja ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriume” ja näitama ära „kuidas nad täidavad neid kriteeriume ja „kuidas annavad [...] oma panuse kohvituru keskkonnasäästlikkuse tõstmisse ja kohvitootmise keskkonnasõbralikumaks ja sotsiaalselt ning majanduslikult vastutustundlikumaks muutmisele”, siis määratles ta sellise tingimuse, mis on vastuolus nimetatud direktiivi artiklis 2 sätestatud läbipaistvuse kohustusega,

ning seetõttu on Madalmaade Kuningriik rikkunud neist sätetest tulenevaid kohustusi.

2. Jätta hagi ülejäänud osas rahuldamata.

3. Mõista kohtukulud välja Madalmaade Kuningriigilt.

Allkirjad